

Posebna številka

PRIMORSKI DNEVNIK

Poština plačana v gotovini
Abb. postale I gruppo

Cena 500 lir

Leto XXXIX. Št. 143 (11.559)

TRST, ponedeljek, 20. junija 1983

PRIMORSKI DNEVNIK je začel izhajati v Trstu 13. maja 1945, njegov predhodnik PARTIZANSKI DNEVNIK pa 26. novembra 1943 v vasi Zakriž nad Cerknim, razmnožen na ciklostil. Od 5. do 17. septembra 1944 se je tiskal v tiskarni »Doberdob« v Govcu pri Gorenji Trebuši, od 18. septembra 1944 do 1. maja 1945 v tiskarni »Slovenija« pod Vojskim pri Idriji, do 8. maja 1945 pa v osvobojenem Trstu, kjer je izšla zadnja številka. Bil je edini tiskani partizanski DNEVNIK v zaslužni Evropi.

SKLEPI IN ZAHTEVE ENOTNEGA DEMOKRATIČNEGA ZBOROVANJA V BAZOVICI

Prepovedati shode fašistov po naših vaseh
Kaznovati vse krivce in zaščititi spomenike

Slovenske in antifašistične organizacije bodo organizirale budnost, da preprečijo ponovne napade

ENOTNA
IZJAVA

Zastopniki kulturnih, športnih in drugih slovenskih organizacij na Tržaškem so na protestnem zborovanju, katerega so se udeležili tudi predstavniki političnih strank, ogorčeno obsodili izvajanje neofašistov, ki pod krinko volilnih shodov prirejajo po slovenskih vaseh šovinistična zborovanja, ki so se spremenila v škvadrstične, po zakonu kaznive ekspedicije proti Slovincem.

Zborovalci soglasno ugotavljajo, da so nastopi pripadnikov MSI na las podobni izizvalnim in pretepaškim metodam porajajočega se fašizma izpred šestdesetih let, ki so imele za cilj ustrahovanje Slovencev, pomenile začetek rušenja demokratične ureditve in sistematičnega uničevanja vsega, kar je bilo slovenskega v teh krajih. Zato udeleženci zborovanja soglasno zahtevajo, da se stranka MSI razpusti.

Zato da se onemogoči širjenje sovraštva proti Slovincem in da se zavaruje njihova osebna varnost, zborovalci nadalje zahtevajo, da se nemudoma prepovejo vsa zborovanja MSI po slovenskih vaseh.

Zborovalci zahtevajo kaznovanje storilcev fizičnih napadov v teh dneh in vseh tistih, ki sčuvajo k narodnostni mržnji in golijo apologijo fašizma.

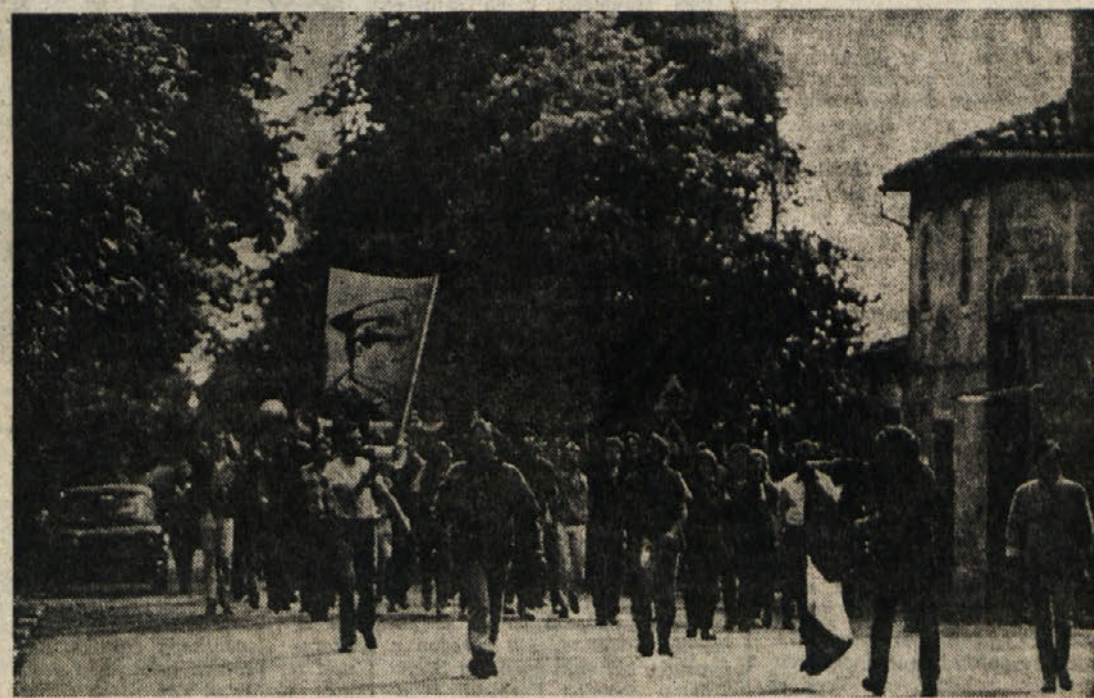
Oblasti morajo učinkovito zavarovati spomenike padlim v boju proti fašizmu in druga obeležja ter sedeže kulturnih in drugih slovenskih organizacij.

Zborovalci izražajo solidarnost z ranjenci iz Lonjerja, z dolinskimi občinskimi svetom, ki se je uprl, da bi neofašisti zborovali v tej občini in z vsemi tistimi, ki so bili predmet fašističnih napadov v času volilne kampanje.

Zborovalci so se dogovorili, da bodo organizirali aktivno in množično budnost ter izrazili zadovoljstvo, da se je med Slovinci utrdila antifašistična enotnost in da v svojih naporih dobivajo podporo demokratičnega prebivalstva.

1920 - 1983: Na levi, Francesco Giunta vodi ekspedicijo škvadrstov po tržaških ulicah, na desni pohod neofašistične škvadre v prejšnjih dneh

MNOŽIČEN JAVNI SESTANEK NA POBUDO SKGZ

Iz Bazovice odločna zahteva po odgovoru
in budnosti pred fašističnim divjanjem

Izredno veliko število udeležencev priča o globoki prizadetosti Slovencev in italijanskih demokratičnih sil - Zaščititi se moramo tudi sami

Sklepi
sestanka
v Bazovici

- V vsaki vasi se bodo danes zvečer enotno sestale vse vaške organizacije in organizirale aktivno protifašistično budnost.
- Društva iz mesta in predmestja sklicujejo danes zvečer ob 20.30 notne sestance po rajonih v naslednjih centrih: KD Barkovlje, KD Ivan Cankar (Sv. Jakob), KD Ivan Grbec (Ske-denj), KD Rovte - Kolonko-vec in SZ Bor (Sv. Ivan).
- Aktivno protifašistična budnost naj bo stalna in množična.
- Za informacije in pomoč so na razpolago sedeži SKGZ (tel. 74-42-49), ZSKD in ZSSDI (tel. 76-73-04).
- Vse novosti sporočite uradništva Primorskega dnevnika (tel. 79-46-72) in Radia Tret A (tel. 77-84-272)

V tesnem prostoru sredi Bazovice, kjer svojo borbeno in partizansko pesem uglašuje in goji Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, se je včeraj popoldne gnetlo ljudi. Bili so Slovinci in Italijani, domačini iz Bazovice, številni Lonjerji, zastopniki športnih in kulturnih društev ter drugih organizacij s Krasa in iz mesta, skratka zastopniki tistega, čemur navadno pravimo slovenska in italijanska demokratična javnost. Se enkrat so se zbrali, ne samo, da bi izrazili svojo demokratično in antifašistično zavest, temveč tudi, in predvsem zato, da bi izpričali vse svoje ogorčenje, ki se je v teh dneh nakopičilo sprito človeka nevednega fašistične obnašanja in nedopustno pristranskega ravnanja tistih, ki so odgovorni za varnost vseh državljanov.

Potreba po odločnem odgovoru na nezasišene dogodke zadnjih tednov je Slovenski kulturno - gospodarski zvezi narekovala sklicanje javnega sestanka včlanjenih organizacij in društev s Tržaškega. Odprla ga je predsednik SKGZ Boris Race, ki je ostro obsodil podlo izkoriščanje volilne kampanje kot preteve za fizični obračun s Slovinci, mimo vseh jamstev, ki nam jih mora zagotavljati demokratična država, kakršna je Italija. Predsednik Race je tudi izrazil solidarnost SKGZ s prebivalstvom Lonjerja in še posebej z ranjenci ter z dolinsko občinsko upravo in njenim županom Švabom.

Predsednik in dirigent TPPZ »Pinko Tomažič«, Oskar Kjuder, je v svojem posegu opozoril na krivdo fašističnih razgrajevcev pa

valstvu; njegov osrednji cilj je skvariti odnose med Italijo in Jugoslavijo. Zato je treba nujno prirediti pozornost osrednjih državnih oblasti, saj na Tržaškem obstaja specifična nevarnost, če tudi je v vsej državi čutili preteč pritisk desnice. Volilna kampanja ne more za nobeno demokratično silo biti izgovor, da bi pustila stvari, kakršne so, saj lahko antifašistično gibanje v našem mestu doseže mnogo več na osnovi obstoječih zakonskih instrumentov. Tiste, ki so odgovorni za fašistično razgrajanje in ki jih je lahko identificirali po fotografijah in pričevanjih očitno, je treba zagotoviti pravico. Tržaško sodstvo jih lahko preganja, čeprav se doslej v takih primerih ni izkazalo. Nujno je zato, da višji sodni svet sproži preiskavo o delovanju tržaškega sodstva, saj bo le na tak način moč preprečiti podobne izzive.

Sonja Pečar je opisala, kako je bilo v Bazovici predvečerajšnjim, v soboto, ko vaščani niso bili pripravljeni na fašistični pohod in niso vedeli, kako ravnati. Tajnik SKGZ Dušan Udočič ji je odgovoril, da je namen sestanka pravi skleniti, kako se bomo ob takih prilikah ravnavali v prihodnje. Potrebna je namreč

nenehna budnost tako v mestu kot po vaseh, h kateri naj pripeljejo vse organizacije in politične sile. S sklepi v tej zvezi, vas seznanjamo na posebnem mestu.

Ivana Placer je izrazila solidarnost sindikalne zveze CGIL, v kateri je mnogo Slovencev in ki se bori s Slovinci. Zagotovila je, da bo CGIL podprla vse, za kar se bodo Slovinci odločili. Predsednik športnega združenja Bor. Mitja Race, je poudaril, da nujno potrebujemo podporo vseh demokratičnih strank, ki pa se morajo izreči, da bodo brez rezerv podprle vse naše akcije. Ravnatelj slovenskih oddaj tržaškega radia, Filibert Benedetič, se je izrazil za pogumen odgovor na fašistične izzive, ki naj bo, če je treba, tudi frontalni, saj ni, da bi se pustili ustrahovati od skupine pobalnov.

V razgretem vzdušju, ki je ob dogodkih, ki smo jim bili priča, več kot upravičeno, je bilo siliti marsikatero osebno noto in bojevite vzklike. Ljudje pa so si edini v globoki prizadetosti in ogorčenosti ter v prepričanju, da na vse to moramo nujno odgovoriti.

VLASTA BERNARD

Borštana sunili
z motornega kolesa:
karabinjerji gluhi
za njegovo prijavo

Ko nekdo hoče prijaviti organom javne varnosti, da je bil žrtev napada, imajo slednji dolžnost, da njegovo prijavo sprejmejo? Odgovor se zdi vsakomur samoumeven, a vse kaže, da v praksi ni vselej tako.

To dokazuje primer vaščana iz Boršta, ki se je včeraj proti večeru peljal po najkrajši poti iz Bazovice domov. V bližini Jezera mu je privozil nasprotni kombi, baje tisti, s katerim neofašistični pobalini prirejajo svoja izidvaška zborovanja po naših vaseh. Borštian je nič hudega sluteč vozil mirno po svoji poti z motornim kolesom, ko so se nenadoma odprla vrata in pobalini so moškega dobesedno zbrali z motorja.

Vaščan se je najprej odpravil domov, nato pa se vrnil v Bazovico, da bi dogodek prijavil oblastem. Vendar ne karabinjerji, ki bi bili dežurni na postaji, pa niti ona dva, ki sta stala pred bazovskim prireditvenim prostorom, se niso odzvali njegovi zahtevi. Zakaj?

Pripravljenost
bivših aktivistov

Aktivisti osvobodilnega gibanja za Tržaško ozemlje, včlanjeni v svojem Združenju, se pridružujejo številnim protestom naprednih demokratičnih sil proti fašističnemu divjanju in izzivanju po slovenskih krajih tržaškega področja. Ko izražamo svoje ogorčenje pa tudi zaskrbljenost nad dogodki, ki so se odvijali v soboto v Bazovici in Lonjerju, izražajo tudi svojo solidarnost prebivalstvu Lonjerja, predvsem tovarštem in tovarišici, ki so jih fašisti napadli in ranili.

Če za fašiste pravica...

Bazovica, Prosek, Nabrežina, Dolina, ponovno Bazovica, Lonjer: spirala fašističnih izzivanj, napadov in škvadrstičnega nasilja se je v teh dneh stopnjevala do nezasišene pogoje nad Lonjerji. Končni obračun: pet Slovencev ranjenih, dva demokrata priprta in nato izpuščena, karabinjer z izbitimi zobmi, policist s poškodovano ramo, oskrnjeni spomeniki padlim partizanom in slovenskemu pesniku, strelji v mirni slovenski vasi... Seznan se zdaleč ni popoln, saj ni v njem besa in ogorčenja slovenskih ljudi, demokratov, starejših oseb in borcev, ki grenko požirajo ob trpkem in očitnem dokazu, da se fašistično divjanje ni končalo leta 1945.

Dan po škvadrstičnem pohodu v Lonjer. Po naših vaseh ljudje besni, dovolj jim je fašističnih palic in ponizevalnih parol. Sestanek je za popoldne, v Bazovici, Tržacani, ki se sprehajajo jutraj po Trgu Unità, berejo časopise. Nekateri skomignejo, zamrmrajo »močno ne črni ne rdeči«, drugi skoraž ne verjamejo vestem.

Na političnem oddelku kvesture je vse mirno. Če se bo kaj zgodilo, jasno, so vedno v pripravljenem stanju. To so le tehnični problemi, kot nam je v soboto, uro pred dogodki v Lonjerju, zagotovil z nasmeškom na ustih funkcionar. Tudi udarec z drogom po glavi ali z megalonom po obeh ali kovinska palica v prst, so tudi to le tehnični problemi?

Organi javne varnosti niso aretirali, priprli ali prijavitel nikogar. Pravijo, da zaenkrat nimajo dokazov. Bodo pa vse natančno opisali in popisali črno na belem, poročilo pa oddali sodstvu. Na le-tem bo, da ugotovi morebitne prekrške. Predvečerajšnjim so veliko oseb identifikirali, zaplenili so (v Bazovici) 25 - 30 drog, ki so jih fašisti oviili z italijansko zastavo. »Procederemo, procederemo...«, so zadnje besede.

Čez dobro uro se je za kvesturo, na Borznem trgu, širokustil Almerigo Griz (kako ne uporabiti sicer že izrabljenega izraza »zloglasni«) ob zvestem spremstvu svojih kameradov. »Pravico imamo, to moč nam daje zakon in pa sila naših mladih, da govorimo, kjer hočemo in da nas »slavo-komunisti« pri tem ne motijo. Divjanje v Lonjerju je zanj bilo le groba provokacija komunistov in anarhistov, kot dokazuje tudi zadržanje sil javnega reda. »Saj bi v primeru, da bi mi zakrivilo kako kaznivno dejanje, takoj posegli. Podčrtujem pa, da smo nato shod MSI povsem normalno začeli in zaljubljeni. Tako Almerigo Griz, nčrari opolne. Ustava mi sicer ne dovoljuje pretepati ljudi z zvočnikom, verjetno pa ga je večletna in večkratna izkušnja pred tržaškimi sodniki, ki so ga vselej opustili, le naučila, da če za fašiste pravica ni »de iure«, je lahko »de facto«.

NADJA FILIPIĆ

Bazovica, 19. junija 1983

Predsednik SKGZ Boris Race pričenja javno množično zborovanje v Bazovici

KAKO SI JE NA ZAČETKU SVOJEGA POHODA UTIRAL POT FAŠISTIČNI TEROR

Tudi v dvajsetih letih smo bili Slovenci glavne tarče škvadrastičnih ekspedicij

Prva fašistična nasilja v Trstu so se začela že 3. avgusta 1919. Skupina »ardito« je v Ul. Madonno izločila otroke, ki so se vračali z izleta delavskih mladostnikov. Ob prisotnosti karabinjerjev so pritegli čakačje strelce, nato pa napadli in razdeljali bližnji delavski dom. Naslednji dan so med splošno protestno stavko skušali napasti tiskarno časopisa *Il Lavoratore*.

Fašistične škvadre v akciji

Januarja 1920 so fašisti napadli delavsko zbornico v Vodnjanu (Pulj). Maja 1920 so v Trstu ustanovili prve oborožene fašistične škvadre.

13. julija 1920 so fašisti ob podpori policije in karabinjerjev napadli in zažgali Narodni dom v Trstu. Povod jim je bil uboj oficirja italijanske mornarice v Splitu. V Narodnem domu so imele sedež vse najpomembnejše slovenske organizacije: gledališče, kreditna banka in hotel Balkan. Naslednje dni so fašistične tolpe napadle slovenske sedeže na Krasu in hrvaške v Istri, kar je povzročilo poslabšanje odnosov med Italijani in manjšinami.

Socialisti so ta »grozotna dejanja, ki so se odvijala pred očmi nesramno pasivne in odobravalne oblasti«, silovito obsodili.

27. avgusta 1920 so fašisti napadli več socialističnih sedežev v Trzinu in Trstu, nato pa so se na izvajajoč način zbrali v delavski četrti pri Sv. Jakobu v Trstu. Ljudstvo se je uprlo in v spopadu je bilo več ranjenih. Posegla je policija in aretirala kakih sto fašistov. Naslednji dan so sindikati organizirali protestno stavko.

Konec avgusta je pred vojaškim sodiščem potekal proces proti evropskim in vodnjanskim. Vseh 48 obtožencev so obsodili, ker so se skupno uprli fašističnemu nasilju (ki so ga podpirali vojniki in karabinjerji) in naglo napadali. Kljub odlični obrambi odvetnika Zemara je sodni zbor izrekel izjemo ostri kazni. Delavske organizacije so 4. septembra organizirale splošno protestno stavko. Zahtevale so odpravo posebnih zakonov in vojaškega sodišča, ki je še dve leti po koncu vojne sodelovalo za civilne prekrške. Proti politični stiski so nastopili fašisti

V luči zadnjih dogodkov, ko prirejajo fašistični škvadrastični zločin kazenske pohode po naših vaseh, ki potekajo ob pasivni državi varnostnih organov, se nam je zdelo potrebno ozreti se v zgodovinsko dogajanje pred šestdesetimi leti.

Zanimivo je, da so tudi sobotni dogodki v Lonjerju (in še prej) v Bazovici in na Proseku na moč potopili tistim iz leta 1919, 1920 itd., ko so začeli škvadrastične svoje ustrojavne pohode, izvajanje, skratka, z nasiljem, ki bi se ne smelo v naslednjem času ponavljati. Res je, takrat je bil postopek različen, metode se tudi razlikujejo od današnjih, njihova vsebina pa je, žal, ista.

Spomin na požig Narodnega doma v Trstu

Dne 13. 7. 1920 zvečer se je raznesla vest, da so fašisti zažgali naš Narodni dom. Saj nisem mogla verjeti, zato sem stopila na klop pred našo hišo in zagledala visoko na nebu gost črn dim, ki se je valil nad celim mestom.

Naslednji dan zjutraj sem se napotila, (stanovali smo pri sv. Mariji Magdaleni 145.) na kraj požiga, da se prepričam na lastne oči. Ljudi res zagledam; naš dragi Narodni dom se je tekom noči spremenil v en sam črn skelet s črnimi odprtini iz katerih se je valil črn dim.

Ob pogledu na to strahoto sem onemela. V meni se je mešala žalost, obup in bes. Bilo mi je, da bi se vrgla na tla in vpila, tulila, rjavela kakor ranjena zver. Pa sem zagledala pred seboj vojak, ki me je opazoval (bil je špalir vojakov). Stisnila sem zobe in pesti in počasi odšla, z žalostjo in bolečino v srcu, ki me še po 60 letih, ko se na ta dogodek spominim, peče in boli. V Kopru, 6. 7. 1980.

MARICA TERŠAR

Tako je izgledal oster v notranjosti Narodnega doma po zverinskem fašističnem požigu

in fizično obračunali s predstavnikami proletariata. Nad delavci so se znesli tudi karabinjerji in policija.

Da bi preprečili napad fašistov pri Sv. Jakobu, so delavci 8. septembra 1920 postavili simbolično barikado. Spopadi so se še poostreli. V tistem dnevu neredov in tiškarne slovenskega časnika Edinosti ter pretepli tiskarje in urednike. Naslednji dan so se spopadi razširili po vsem mestu. Fašisti so napadli na sedež časnika *Il Lavoratore*, LAVORATORE, kjer so jih mladinci, ki so stražili, sprejeli z ročnimi bombami. Vrnili so se s policijo, ki je vdrila v postopje v Ul. Zudecche. Pretepli in aretirali so 41 delavcev in jih odpeljali v Coroneo. Ko so tako dobili prost vstop, so fašisti nemoteno vdrli v uredništvo in tiskarno ter vse zažgali. Ko so prišli gasilci, so jim preprečili, da bi požig pogasili. Kljub temu je *Il Lavoratore* naslednji dan izšel, čeprav z silnimi sredstvi, in objavil vse dopiske.

10. februarja so fašisti pod zaščito policije zažgali delavsko zbornico v Trzinu. 19. februarja so uničili kulturni krožek v Križu in ubili delavca Košuto, ki se jim je skušal upreti.

Provokacije so presegle vsako mero 28. februarja 1921. Zažgali so Ljudski dom v Ul. Madonni in kulturni krožek pri Sv. Jakobu. Nato pa so po vsem mestu posebej pretepli demokratice družabne. Delavci so takoj odgovorili na provokacije. V ladjedelnici Sv. Marka so zažgali nekaj obratov in odbili policijo.

Pričevanja, ki jih objavljamo na tej strani, so iz knjige *Od fašističnega škvadrastva do pokolov v Rižarni*.

Politične volitve leta 1921

Ob napovedi volitev je po vsej državi naraslo število neredov. Volilna kampanja se je vršila v vzdušju razjarjenega nasilja. Fašisti so organizirali tako imenovane kazenske pohode s požigi, razdejani in pretepli v Krmini, Aielu, Cervignanu, Trzinu, Gradcu, Gorici, Nabrežini, Opčinah, Miljah, Izoli, Rovinju, Umagu, Bujah, Malem Lošnju, Labinu, Motovunu. Posebno so prizadevali Hrvatje in Slovence, ki so bili ponižani v narodnostnem bistvu. S tem so povzročili veliko sovraštvo, kar je pustilo globoke sledove v odnosu do Italijanov.

30. marca so fašisti ubili v Križu (Trst) delavca Fretkova. 2. aprila socialističnega voditelja Francesca Pajo v Bujah. 5. aprila so Krmini skušali odpeljati komunističnega Cilega — v oboroženem spopadu je bilo več mrtvih in ranjenih. 8. aprila so povzročili hude nered v Rači, kjer so delavci zasedli rudnike. V Prostini so se hrvaški kmetje zabarikadiral v obrambo ustanovitve »slobodno cono«.

V Miljah so fašisti zažgali delavsko zbornico. V Voloski so razdeljali hrvaško knjižnico in hišo nekake hrvaškega odvetnika. V Bujah so 27. aprila ubili kmeta Antonija Cacočiča, socialistični. 30. aprila so v Trstu uničili kulturni krožek pri Magdaleni. Skušali so napasti tudi tistega v Marezzigh (Koper), a so jih prebravali preglati. Pri maj je bil miren, a se ponovi nekaj fašistov skušalo izvesti nered pri Sv. Jakobu. Med streljanjem je bil ubit škvadrastični Comisso.

10. maja so fašisti nepričakovano napadli mladinski krožek v Pončani in ga uničili. Prihiteji so mladinci in se odločno spoprijeli z napadalci. Vodili so jih Vittorio Vidali, Mario Glavina in Vittorio Canziani. V spopadu je bil ubit nek fašist. Policija je aretirala približno 150 mladih antifašistov in jih predala sodišču.

Istega dne je številna skupina fašistov izvedla kazenski pohod na Spilimberg. Nekaj dni prej je skupina enostrajčnikov pretepla katoliškega časnikarja Carla Lisa, katoliškega Giovannija Colino in komunističnega svetovaleca Leonarda Francescutti, vendar so jih nato prebravali pošteno naglani. Sedaj so se hlači raztrgali. Delavci so alarmirali ves kraj in postavili barikade. Odpor se je razširil tja do tekstilnih obratov Torre v Portenonu. Posegli so od delci vojske, ki so aretirali petdesetorico delavcev in jih pretepli. Enega izmed voditeljev proletarskega odpora, Tranquilla Morasa, so dva meseca kasneje zverinsko umorili.

13. maja so fašisti uničili kulturne krožke na Greti in Magdaleni. Na dan volitev, 15. maja, so povsod skušali ustvariti prebivalstvo s strelji in izvajanjem, posebej pa v Marezzigh, Bujah in Vodnjanu, kjer je bilo več mrtvih in ranjenih.

Ofenziva lastnikov in zapora ladjedelnic

Po volitvah je kazalo, da se bo val nasilja poleg. To ni trajalo dolgo. Konec junija je škvadrastično izvedla oborožen spopad

z nekaj republikanci v Rocolu (Trst). 7. julija so napadli sedeže in domove antifašistov v Bujah.

10. julija 1921 je pred vojaškim sodiščem potekal proces zaradi požara in ladjedelnici Sv. Marka. Odvetnik Zemaro je zelo uspešno branil obtožence, ki so bili oproščeni. Še istega dne so ga fašisti napadli in pretepli.

17. julija so bili po hudem streljanju med fašisti in njihovimi nasprotniki v Miljah, ranjeni trije delavci in številni fašisti. Istega dne je fašist Mario Forti iz Izoli z ročno bombico ubil učitelja Zastavice (vojda katoliške mladine). Sodni zbor je ubijalca oprostil kazni.

24. julija so fašisti opravili pohod na Križ (Trst). Vojskani so se branili in eden izmed karabinjerjev je bil ubit. Ko so se fašisti vračali v mesto, so izvedli vrsto neredov.

7. avgusta so se fašisti odpravili v Milje v močni skupini. Težko so ranili antifašista Demarchija, ki je naslednji dan podlegel ranam.

9. avgusta 1921 so fašisti razdeljali kulturni krožek v Skednju. V povračilo so istega dne ljudski pogumneži napadli sedež fašistov pri Sv. Vidu. Karabinjerji so kot talca aretirali očeta Vittoria Vidali in ga pridržali cel mesec.

Il Lavoratore je pričel ponovno izhajati 10. septembra na novem sedežu v Ulici Maialica 10. Okna in vrata sedeža so bila železna, odporna pred strelji in ročnimi bombami. Čez nekaj dni je sedež uspešno preživel ognjeni krst ob prvem napadu fašistov.

Deželni industriji so upali, da so delavcem že pošli moči. Ker sindikati niso sprejeli zahtev po znižanju medzaj 20 do 50 odst., so 28. septembra zaprli ladjedelnice Sv. Marka, Sv. Roka in v Trzinu. Sindikati so organizirali splošno stavko. Fašisti in krajevna straža so s silo odpirali trgovine in v Trstu napadli sedež republikanske stranke in *Il Lavoratore*; izvali so nered v Gorici, Pulju in Trzinu. Bilo je mnogo ranjenih in nekaj mrtvih.

V Trstu so 7. oktobra umorili delavca Giuseppe Nicolaustiga in Dionisia Rizzardimja. V Piranu so se fašisti znesli nad mnogimi socialisti, med drugimi tudi nad prof. Antoniom Semo.

26. novembra 1921 so ujeli dva tiskarja, sindikalista, ju naložili na kamion in prepeljali na dvorišče starega sejma pri Sv. Andreju. Tam so ju ubili s strelji iz samokresov. Giorgio Müller je umrl takoj, Giuseppe Giraldi pa je okrevail, vendar je po nekaj letih umrl za posledicami poškodb. Fašista Della Grazia, odgovornega za umor, je sodišče oprostilo. To sodišče se je izkazalo, ko je obsodilo pet kmetov iz Marezzigh, ker so pred napadom fašistov branili lastne hiše, zapovede pa oprostili. Čez nekaj mesecev je isto sodišče obsodilo komunističnega Tometa na osem let ječe, ker naj bi bil odgovoren za uboj fašista Alfreda Olivaresa med nekim spopadom. Lokno sodstvo je tako jasno dokazalo, da zelo neenako deli pravico.

Fašizem na poti k oblasti

17. januarja 1922 so se v Julijski krajini vršile prve upravne volitve. V vsem volilnem obdobju so fašisti nenehno ustrahovali vse prebivalstvo. Napadli so kulturne krožke pri Sv. Ivanu, v Rovinju in pri Magdaleni, v Trstu in pokrajini, zažgali so delavsko zbornico v Gradišcu, Narodni dom v Opatiji in povzročili več spopadov v različnih krajih. Mnogi volilci si iz strahu in nezaupanja niso upali na volišča.

5. marca so fašisti med pogrebom socialističnega poslanca Rai-

bo na mladega komunističnega Reda Sorniga in ga ubila. Ranjeni so bili še štirje mimoidoči. Da bi zaščitili ubijalca, je meščanski tisk skušal to prikazati kot nesrečo.

V maju so fašisti ponovno napadli delavsko zbornico v Trstu. Tokrat so ubili knjigoveza Giovannija Gherlizzo. Med pogrebom so fašisti izvali prisotne. V spopadih, ki so sledili, so ranili delavca Giusta Milica, ki je kmalu nato v bolnišnici umrl. Vsa ta nasilja so služila policiji za izgovor, da je lahko množično aretirala antifašiste po vsej državi. To je bil varnostni ukrep pred napovedanim kraljevim obiskom.

Od besed k dejanjem — fašisti so napadli tudi zasebno lastnino in jo razdeljali, kot je bil primer odvetniške pisarne dr. Vilfana, dr. Agnelletta, dr. Abrama, dr. Pretnerja, dr. Okretiča in dr. Kimoveca

morda Scabarja, ponovno izvali nered.

Ponoči 12. marca so ubili delavca Giovannija Blasichja.

19. aprila 1922 je skupina fašistov ranila delavca Kuzmanca in mladega Antonia Campusa. Delavci so naslednji dan reagirali. Prišlo je veselesod do spopadov, med katerimi en fašist je ubit, trije pa ranjeni. 23. aprila so fašisti naleteli na Trgu Unità na komunističnega občinskega svetovaleca Odorisio Visintinija, ko je sam vračal domov. Pretepli so ga s palicami in streljali vanj, tako da je 1. junija v bolnišnici podlegel ranam. 24. aprila so ranili antifašista Bruna Sabadina, brata komunističnega občinskega svetovaleca Renata. Tudi on je umrl v bolnišnici, 23. junija.

14. maja sta dva fašista z vrha Ulice Molin a Vento vrgla bom-

Nekateri socialistični in komunistični župani se niso udeležili sej, ki so se kralju v čast vršile v posameznih pokrajinah. Krminiški župan je javno izjavil, da se ne bo klanjal nobenemu kralju. Po obisku so zagnali tak vlek in kril proti levitarskim občinskim svetom, da so jih oblasti razpustile in jih nadomestile z vladnimi komisariji, ki so bili seveda fašisti.

Fašistične škvadre, zbrane iz cele pokrajine, so v sodelovanju s policijo 2. avgusta napadle Milje, trdnjavo antifašizma, kjer so zažgali tri trgovine ter ranili in aretirali številne delavce.

Stavka se je končala 3. avgusta. Zločinska fašistična dejavnost, ki jo je podpirala policija, pa je narasla po vsej državi. V Julijski krajini so se vseposod vrstili napadi, požigi in uboji. 28. oktobra je fašizem s podporo monarhije prevzel oblast.

POVZETEK IZ PRIJAVE KPI GLAVNEMU PRAVDNIŠTVU

1977-83: sedem let nekaznovanih toda kaznivih fašističnih dejanj

Upoštevač dolgo vrsto nekaznovanih fašističnih dejanj je tržaška federacija KPI proti koncu meseca maja vložila na glavnemu pravdnistvu prijavo, s katero želi opozoriti sodno oblast na celotno vrsto kaznivih dejanj, ki so ji od leta 1977 do današnjih dni zagrešili predstavniki MSI in mladinske fašistične organizacije Fdci. Iz te prijave povzemamo važnejša dejanja, s katerimi so se sprostili tržaški fašisti.

LETO 1977

8. junija — molotke proti sedežu patronata Uil pri Domu in sedežu Lotta continua v Trstu;

9. junija — molotke proti novemu Ljudskemu domu na Pončani;

16. junija — nočni atentat na sedež CGIL;

17. junija — fašisti napadli in ranili mlada antifašista Diega Cuperlo in Oscarja Corozza in ponoči zažgali avtomobil mladega antifašista Andree Boltarja;

27. junija — fašisti povzročili spopade na Goldonijevem trgu in na Trgu s. Giovanni;

4. julija — po misovskem shodu so pri Sv. Ivanu našli številne kovinske palice, skrite pod avtomobilom, kjer so se zadrževali pripadniki Fronte della Gioventù;

10. julija — požig avtomobilov dveh mladih antifašistov;

11. julija — po misovskem shodu v Barokovljah fašisti povzročili nered na Goldonijevem trgu;

28. avgusta — najemnik slučajno našel štiri palice trotila v poslopu v Ul. Paduina, kjer ima sedež Fronte della Gioventù;

29. avgusta — novo nasilje fašistov na Goldonijevem trgu;

30. avgusta — fašisti napadli in ranili dva urednika radijske postaje Radio città di Trieste;

31. avgusta — fašisti napadli peterico mladih

dih v gostilni »El Porto« uia Greti; med njimi prepoznali Livia Lai;

2. septembra — zažig avtomobila pokrajinskega tajnika PDUP prof. Quadriglija;

16. septembra — oskrumba spomenika antifašističnim mučenikom v Bazovici;

18. septembra — oskrumba spomenika na strelišču na Opčinah;

1. oktobra — proti sedežu KPI na Pončani odvržena ročna bomba, ki ni eksplodirala po glem naključju;

8. oktober — po prepovedi Almirantevega shoda »pohod« oboroženih škvadrstov po mestu; pretepen je mlad antifašist; ranjena dva karabinjerja;

14. oktobra — ranjena mlada študentka, potem ko so fašisti metali kamenje iz sole Da Vinci med enotno manifestacijo proti fašističnemu nasilju;

15. oktobra — fašistična drhal rovari po

mestu po prepovedi Almirantevega shoda; strel iz pištole proti sedežu KPI na Trgu Stare mitnice; ranjen podoficer političnega oddelka; aretirani fašisti Antonio Camarca zaradi posesti orožja, upiranja in žalitev; obsojen bo na 8 mesecev pogojno;

24. oktober — metanje molotkov proti trgovini v Ul. Piccardi, proti sedežu KD v Starem mestu; trije fašisti skušajo vdreti v sedež KD na Kolonji in odvrgo dve molotki proti vratom; identificirajo jih naslednjega dne (vsi so iz Rima) in jih čez štiri dni spuste na svobodo zaradi »pomankanja dokazov«; v večernih urah molotke proti sedežu ACLI v Ul. Pascoli, KD na Rocolu; škvadre skušajo provokirati spopad na Goldonijevem trgu; policija jih zavrne in s kamnjenjem in molotkami napade sedež RAI; pri Bosketu napad s kamnjenjem na policijski avtomobil; ranjen en policaj; aretirani fašisti Bani; pozneje je ranjen še en policaj v spopadu med fašisti in varnostnimi silami;

2. novembra — izruta plošča Paola Retija, ki so ga nacifasisti mučili v Rižarni;

2. decembra — v dopoldanskih urah protestna študentska manifestacija zaradi uboja Benedetta Petroneja; fašisti napadejo s kamnjenjem študente iz treh sol, ki so namenjeni na zbirno mesto protestnega sprejema; v višini Ul. Paduina ga fašisti napadejo s kamnjenjem in praznimi steklenicami; strel z raketo pištole, dve molotki iz sede-

ža Fronte della Gioventù proti karabinjerjem;

3. decembra — nočni zažgalni atentat na vrata stanovanja posl. Domenica Cuffara, očeta deželnega tajnika KPI Antonina, ki stane nadstropje višje; medtem ko je na sedežu KPI enotna protestna manifestacija proti fašističnemu nasilju, fašistične škvadre napadejo demokratice mladince na Goldonijevem trgu; ob 19.30 dve molotki proti sedežu KPI na Trgu Stare mitnice;

4. decembra — nočni vandalizem nad spomenikom padlim partizanom v Šempolju;

28. decembra — zažgalni atentat na stanovanje pokrajinskega tajnika KPI Rossettija;

LETO 1978

8. januarja — fašistična škvadra napade tri pripadnike Democrazie proletarie;

9. januarja — ob 18.30 fašistični »pohod« na sedež KD; trojica odvrgne molotke pred vhodna vrata;

11. januarja — policija in karabinjerji zaprejo fašistični brolg v Ul. Paduina; na osnovi zakona Scelba so prijavljani nekateri voditelji Fronte della Gioventù;

12. januarja — zažgalni atentat na sedež CISL v Ul. Diaz; ob 10. uri skupina fašistov odvrgne bombo v središče mesta proti sprejemu kakih sto mladih, ki protestirajo zaradi aretacij v Ul. Gambini; v avtomobilu fašista Danila Radovinija odkrijejo več nožev, palic in zračno puško; Radovini je aretirani;

13. januarja — atentat na hišo načelnika političnega oddelka dr. Volpeja;

14. januarja — zaradi dogodkov z dne 12. januarja je aretirani fašist Livio Pachernini; nekaj dni kasneje je obsojen na 1 leto in 4 mesece zaporne kazni;

15. januarja — sodstvo prekliče zaprte fašistične brolge v Ul. Paduina zaradi enozadostnih razlogov za zaprtje;

9. marca — namerni nočni požar uniči univerzitetno menzo;

12. marca — aretacija dveh aktivistov Fronte della Gioventù, ki imata predmete, ki lahko služijo kot orojke;

8. aprila — atentat na Kulturni dom; med predstavo so razbiti številne zunanje in notranje šipe; očetovstvo atentata je prevzela skupina »Destra rivoluzionaria«;

25. aprila — ključasti križi na spomeniku miljski partizanki Almi Vivodi;

30. aprila — uničenje govorniškega odra na Goldonijevem trgu, ki so ga pripravili za prvomajsko manifestacijo; letiči oddelek are-

27. 8. 1979: mazači so pustili svoj podpis na slovenskem spomeniku

tira tri osebe;

5. maja — molotke proti sedežu ACLI;

16. maja — pripadniki Fronte della Gioventù pomažejo lepake v spomin Aldu Moru;

27. maja — sodnik Forziati, ki obtožuje Fredo, se izogne še eni zasedi mladih fašistov na Rebi Promontorio;

23. junija — 20 aktivistov Fronte della Gioventù pretepe dva socialistična aktivista, ki sta razdeljevala letake;

25. junija — atentat na hišo kandidata KD in deželnega odbornika Nera Stopperja; zažgana sta dva avtomobila na dvorišču;

17. julija — molotke proti krožku slovenske kulture v Dolini;

17. septembra — oskrumba spomenika padlim v Bazovici;

LETO 1979

8. januarja — zažgalni atentat na sedež KPI na Pončani;

9. januarja — molotke proti knjigarni »Utopia 3«; odgovornost si prevzame desničarska skupina »Lotta rivoluzionaria«; atentat na kulturni krožek Pečar; odgovornost si prevzame ista fašistična skupina;

11. januarja — tri molotke proti sedežu časnikarskega krožka; odgovornost si prevzame »Lotta rivoluzionaria«;

28. marca — molotki proti stanovanju ravnatelja šole Carli; atentat je pripisan študentu, ki so dotlej zasedli šolo iz protesta do zakonskega osnutka o zaščiti slovenske manjšine;

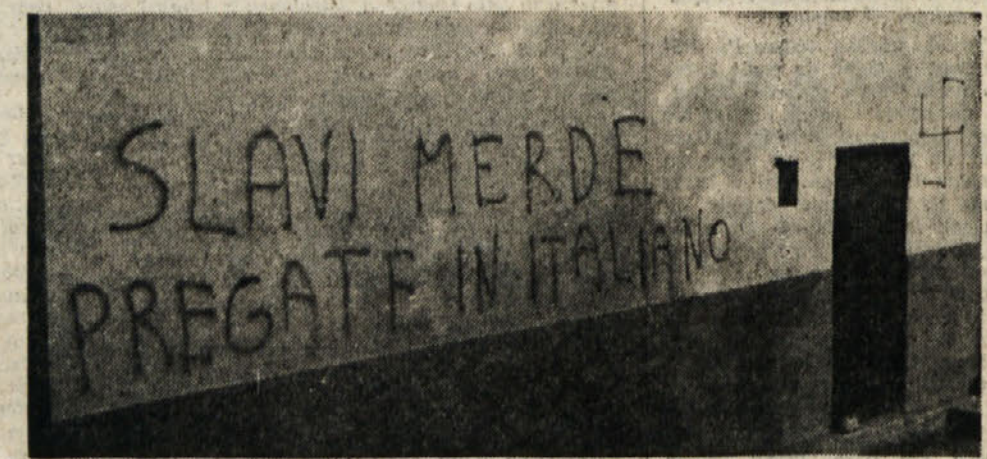
13. maja — agenti Digosa odkrijejo v starem poslopu v Ul. Nordio 12 deset molotkov;

1. junija — napad na komunističnega aktivista, ki razdeljuje letake; med napadom Livio Lai, ki je po aretaciji po nekaj urah izpuščen; zažgalni atentat na kulturni krožek Pečar in na sedež KPI na Reški cesti;

12. junija — dve steklenici z vnetljivo tekočino sta postavljeni pred sedež RAI v Ul. Gustiniani; podobna steklenica tudi pred vhodom sedeža PLI v Miljah;

19. junija — mladi desničarski skrajni razbijajo okna sedeža PLI na Goldonijevem trgu; pozneje skupina desničarjev zavira promet na Korzu Italia;

26. junija — zažgalni nočni atentat na sedež RAI, ki povzroči večjo škodo; v isti no-

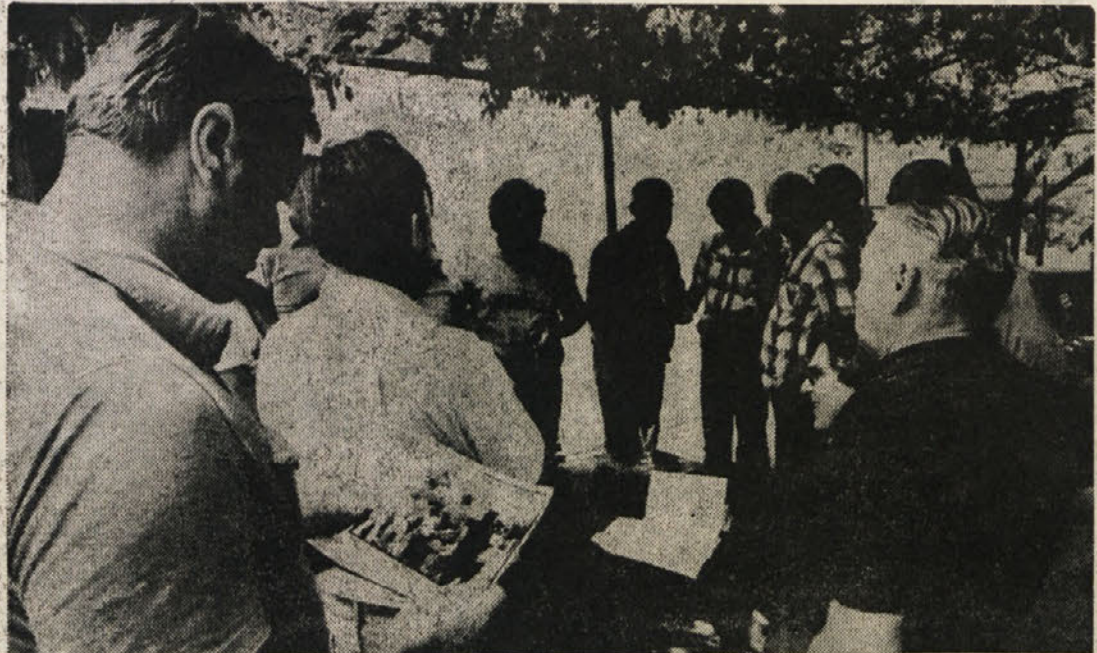

17. 10. 1981 v Borštu: fašisti ne spoštujejo niti verskih čustev

Sobotni dogodki so včeraj mrko legli na Lonjer

Gnev in srd domačinov nad škvaldrističnim pohodom

Iz pričevanj Lonjercev izhajata žalost nad pretepom domačih ljudi in bes nad neodgovornim ravnanjem sil javnega reda - «Komaj sem se umaknil na dvorišče, nato so zgrabili za kamen in opeke in začeli lučati»

Na dvorišču Prosvešnega društva Lonjer-Katinar se je dopoldne zbrala skupina domačinov, ki so ostro komentirali sobotne dogodke

Sobotni škvaldristični napad na Lonjer je zarezal v čustva domačinov globoko rano, ki je ne bo mogoče zaceliti vse dokler ne bodo pristojne oblasti (po tistem, kar smo slišali kar kot enkratnost, bi bilo sicer bolj umestno, če bi jih označili kar kot enkratnost) onemogočile, zaprle in zglodno kaznovala fašistične pretepe. Tak vtis smo imeli, ko smo včeraj opoldne zapuščali Lonjer po več kot dnevem razgovoru z ljudmi, ki so dan prej na lastno oči videli in na lastni koži okusili ta zadnji, najbolj brutalen izbruh črnega terorja osmeseletnih let pri nas.

Iz njihovih pričevanj je bilo občutiti vso žalost, bes in srd, ki so jih prevladovali. Žalost, zaradi dejstva, da so lahko fašistični skrajenci, oboroženi z železnimi palicami, okrog katerih so imeli zavite italijanske zastave, prišli nemoteno v vas in začeli mlati po ljudem; bes in srd zaradi nezasišljene ravnanja (in tu bi morali, vedno po pričevanjih domačinov, uporabiti primernejši izraz - «neravnjanje») policijskih in karabinjerskih organov, ki so prispeli množično na kraj dogajanja, ko so črnharji že opravili svoje.

Lonjerji so se včeraj zjutraj, kot da bi se domenili, srečali v prostorih domačega Prosvešnega društva. Po malem se jih je zbralo več kot dvajset. Na ustih vseh so bili - seveda - žalostni dogodki iz prejšnjega dne. Tudi v bližnji gostilni Pri Sonji je bila tema pogovora ista.

Med mladimi pa tudi starejšimi moškimi jih je bilo mnogo tistih, ki so prisostvovali škvaldrističnemu napadu. Po njihovih pričevanjih smo ga poskušali obnoviti. «Prišli so in začeli kar udariti po ljudem, ki so bili na cesti, tu pred družstvom, ki je bilo včeraj zaprto,» je povedal Milan Batič, predsednik Kolesarskega kluba Adria. «Policija je bila medtem ustavljena spodaj v vasi,» je pripomnil. Policiisti in karabinjerji so prišli v Lonjer s svojimi težkimi blindiranimi vozili, ki vsekakor ne

morejo voziti lagodno po zelo ozkih vaških ulicah. Tako so ostali zaustavljeni v spodnjem delu vasi, medtem ko je sredi vasi fašistična drhal ustraševala in bila po ljudem.

V vasi se je takoj po prihodu fašistov (prišli so z avtomobili, jih parkirali in v dveh skupinah napadli) vrglo. Črnhari so se z Grilzem na čelu znesli nad domačini. «Ko sem videl, kaj se dogaja, sem se lahko komaj umaknil v bližnje dvorišče, kamor sta še pred mano bežala dve ženski doma iz Križa,» je pripovedoval Leandro Čok. Dvorišče stoji na nasprotni strani društva, malo nižje, na cesti proti kostanju, na hišni številki 276. Na dvorišču je bil takrat parkiran zeleni opel kranjske registracije, s katerim so se pripeljali v Lonjer kolekarji iz Kranja, ki tekmujejo za lonjersko Adrio v kategoriji amaterjev. V soboto so pustili avto na dvorišču predno, so odšli na dirko v Videm, na kateri so tudi osvojili prvi dve mestu. Domačini so takoj s kosom kosila zakrili jugoslovansko evidenčno tablico avtomobila, da se ne bi škvaldristič znesli nad vozilom, ter takoj zaplenili vhodna vrata. Takrat so taklečki opazili v bližini tovornjak z gradbenim materialom, segli so po kamnih in opekah ter jih začeli metati na dvorišče proti avtomobilu (in so ga tudi poškodovali) ter nato tudi proti ljudem. Še včeraj je bilo na cestišču društvenega seveda nekaj ostankov opek in kamena, prav tako pa tudi na dvorišču.

Med pogovori in pričevanjih je eden od vaščanov prinesel v društvo naš dnevnik; naslovno stran, kjer je pisalo o dogodkih v vasi, so takoj obesili na ogledno desko, kjer je visel tudi protest, ki ga je zoper fašistično rovanje izrekla KPI.

Po malem so se zbrali domačini tudi na dvorišču, pod hladnim latnikom. Ponovno so obnovljali žalostne dogodke in ponovno niso skoparili s kritkami javnim oblastem, ki so dovolile fašistične provokacije po naših vaseh, in silam javne-

ga reda. Po eni strani so bili za prepadeni nad popolno enstrokovnostjo policijske in karabinjerske akcije («Kako so sploh mislili, da bo lahko po naših ulicah vozil velik blindiran furgon, ko pa je še avtomobilom zelo težko voziti po Lonjerju?», so se spraševali), ki je privedla celo do skorajda komičnega teka policije po poljih v vas. Po drugi strani se je med enim in drugim pogovorom vsiljeval težak dvom, da je bila taka akcija zrcelana na njihovi koži.

Ta dvom prebivalcev napadene in premlatene slovenske vasi je zelo hud: izražal nezaupevanje preprostih ljudi, ki so se kar naenkrat znašli v vrtincu fašističnega razdejavanja, v delovanje organov javnega reda, ki sedaj odvisno, ali bodo ta dvom razblinili s konkretnim dejanjem ali pa ga bodo z brezbranim molkom še poglobili. Lonjerji, in z njimi vsa slovenska in italijanska demokratična javnost, že od sobote čakajo...

Na ogledno desko so domačini obesili naslovno stran Primorskega dnevnika s poročili o divjanju fašistov po vasi

Ranjencem iz Lonjerja gre počasi na bolje

Milko Kjuder bodo danes ponovno pregledali. Včeraj so odslovili iz bolnišnice Pavla Kranjca

Milko Kjuder, ženi dirigenta Tržaškega partizanskega pevskega zbora «Pinko Tomažič», Oskarja Kjuder, ki ji je fašistični pretepec med sobotnim napadom na Lonjer zalučal težak kos železa v prsi, gre na bolje. Tako nam je povedala, ko smo jo včeraj obiskali na oddelku za kirurške posege, kamor so jo sprejeli s prognozo okrevanja v desetih dneh.

Ranjenko so takoj ob sprejemu slikali in vse kaže, da nima kostnih zlomov. Danes jo bodo ponovno pregledali, da bi ugotovili, če je mogoče udarec imel morebiti tudi kake notranje posledice, po vsej verjetnosti pa bi jo morali že danes ali jutri odsloviti iz bolnišnice.

Kljub temu da se je njeno zdravstveno stanje izboljšalo, pa še vedno govori s težavo, saj jo poškodba še boli in ji jemlje sapo.

Ob obisku nam je ponovno obnovila žalostne dogodke, iz katerih jasno izhaja vsa surovost črnih pretepecev. «Bila sem v vasi, ko so se fašisti pripeljali in se zagnali na nas. Prišli so v dveh skupinah, tako da smo bili praktično obkroženi. Nad mano se je znesel visok mladenič svetlih las. Če mi ga privedejo semkaj, ga bom takoj prepoznala,» je poudarila in tako nadaljevala: «Proti meni je zalučal težak kos železa, po vsej verjetnosti je bilo to divgalo za avto, ki me je zadel v prsi. Udarce je bil tako močan, da mi je vzealo sapo in sem se zgrudila na tla.»

Domačini so me prenesli v hišo. Ko sem se osvestila je bila ob meni skupina približno šestih karabinjerjev ali policistov. Dejala sem jim, naj gredo na cesto, naj posežejo, naj ustavijo fa-

Ranjena Milka Kjuder na oddelku za kirurške posege tržaške bolnišnice

šiste. A si niso upali. Imela sem vtis, kot da bi jih bilo strah.

Po sprejemu v bolnišnico so ranjenko, ki je že pred 38 leti okusila vso krutost Collottijevih tolpi, zaslišali agenti in funkcionarji tržaške kvesture. «Zabeležili so, kar sem jim povedala in odšli,

je pripomnila Milka Kjuder. Zvečer je imela nato kopico obiskov: svojo solidarnost so ji izrazili številni vidni predstavniki krajevnega KPI, SKGZ, SSK in drugi.

Poleg sorodnikov jo je obiskal tudi Enzo Foraus, eden od ostalih treh sobotnih žrtv fašističnega napada. «Podala sva si roko in ponovno objubila, da se kaj lakega v naših vaseh ne sme več pripetiti,» je dejala še Milka Kjuder, ki si je s torbo, ladjo lajzla bolečine na prsi, in se pred našim odhodom še malec «pojezila» na našega fotografa, ker jo je v zadnjih dveh dneh že «prevečkrat» posnel na trak.

Bodo Pavla Kranjca «slikali» v Dolini?

V bolnišnici, kamor smo se namenili po srečanju s še vedno zaprepadenimi Lonjerji, smo nameravali obiskati tudi drugega ranjenca, ki so ga v soboto zvečer pripeljali semkaj, Pavla Kranjca. Povedali pa so nam, da so ga prav malo prej že odslovili iz bolnišnice in da je odšel v spremstvu sestre domov. Poiskali smo ga tako po telefonu, da bi

tudi iz njegovih ust slišali, kaj se je pripetilo v Lonjerju.

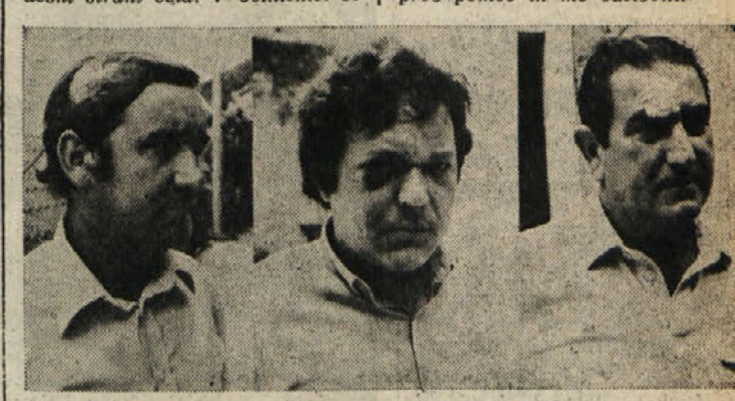
Njegova pripoved je bila v mnogem podobna tistim, ki smo jih izvedeli od preostalih očitancev sobotnega pretepa. «Prišli so nam od zadaj,» je pripovedoval Kranjec. «Najprej smo mislili, da so samo na glavni cesti, nato pa se je prikazala še druga skupina. Jaz sem bil takrat v bližini vhoda v vrt društvenega seveda. Obkolilo me je kakih štiri do pet pretepecev, ki so imeli v rokah železne drogeve z zavito italijansko zastavo. Eden od njih me je napadel. Udaril me je z ročajem, z železom, po glavi in nato, ko sem se hotel ubraniti njegovega udarca, še po rokah. Z glave sem začel krvaveti.»

Kranjca so z rešilec prepeljali v bolnišnico, kjer so ga sprejeli na nevrokirurškem oddelku s prognozo 15 dni. Zdravniki so mu ugotovili na glavi dve rani: eno na čelu in eno na temenu. Obe so mu zašili s petimi šivi. Po rentgenskem pregledu so ugotovili, da poškodba ni huda, zato so se zdravniki tudi odločili, da ga odslovijo iz bolnišnice. Prav v zvezi z rentgenskim pregledom pa je moral Kranjec prejeti, po tolikih prejetih udarcih, še eno grenko slino.

Pregled je bil najavljn za osmo uro. Potem ko je nekaj časa zaman čakal, je Kranjec vprašal enega od bolničarjev, kdaj ga bodo slikali. Bolničar mu je v odgovor siknil: «I raji te li faramo a S. Dorligo» (Slikali te bomo v Dolini). Tu namreč nameravajo fašisti ponovno izbiti, potem, ko so jim v soboto prepovedali «volilno zborovanje». Takšen odgovor je za osebo, ki je zapostvena v javni ustanovi poosem nedopusten. Bo vodstvo bolnišnice proti njemu ukrepalo?

Pričevanje Enza Forausa

Enzo Foraus je bil eden od prvih, proti kateremu so se pogladi podivjani fašisti. O krutosti napada priča velik obliž na bolnišnici, kjer so mi nudili prvo pomoč in me odslovili.

Pavel Kranjec, Stojan Sancin in Enzo Foraus

či atentat na sedež KPI na Rocolu: odgovornost si prevzame «Opere rivoluzionarie».

- 1. julija — atentat na sedež SKGZ;
- 8. julija — zažgana so vhodna vrata hiše časnika RAI Molinaria;
- 14. julija — zažgana vhodna vrata sedeža Cgil v Ul. Pondaes;
- 30. avgusta — oskrbenje je spomenik padlim partizanom v Gabrovci; v isti noči so pomazani slovenski napisi na prometnih tablah na Božjem polju, v Gabrovci in Zgoniku;

- 1. oktobra — atentat na knjigarno CLUET;
- 2. oktobra — na Trgu Oberdan napaden in pretepen levičarski mladinec;

14. 7. 1981: ponovno pomazan bazoviški spomenik

LETO 1980

- 10. januarja — zažigalni atentat na sedež KPI na Rocolu: na zidovih fašistični napisi;
- 19. januarja — zažigalni atentat na kinodvorano Ritz, kjer bi moral naslednjega dne govoriti komunistični poslanec Natta; na zidovih napisi in simboli zloglasne Fronte della Gioventù;
- 16. februarja — skupina skrajnežev FdG napade tri mlade komuniste; eden od treh je resno ranjen; med napadalci Lai, Valecchi in Martelli, ki so nekaj dni po aretaciji izpušeni;
- 24. aprila — ponoči je oskrbenje spomenik bazoviški žrtvam: fašisti ob vnoze stebra pritrdili kamnit plošč s fašističnim simbolom;
- 1. maja — v noči med 30. aprilom in 1. majem oskrbenje spomenika padlim na Opčinah in v Križu; provokatorski fašistični napisi na Gondonijemem trgu, kjer se zaključuje prvomajska manifestacija; fašistična škvadra napade skupino komunistov (enega ranijo), ki lepijo prvomajске lepake; v polodanskih urah molotovski proti ljudskemu domu na Pončani, kjer je zbranih okrog štirideset oseb: ena od molotokv prebije šipo in povzroči začetek požara, ki ga prisotni takoj pogasijo; trije napadalci zbežijo na motornih kolesih, ki so jih čakala v bližini;
- 2. maja — ponoči je zažgan avtomobil direktorja muzeja Revoltella prof. Montenera; avtomobil je večkrat uporabljal sin, vpisan v FGCI in fotograf «l'Unità»;
- 9. maja — ponoči je zažgan avtomobil komunističnega občinskega svetovaleca Fausta Monfalcona;
- 10. maja — ponoči so zažgali avtomobil dr. Štreklja, tajnika sekcije PSI v Zgoniku;
- 10. maja — serija požigov se nadaljuje: tokrat je na vrsti stanovanje družine Movio v Ul. Rossetti, ki je zraven onega v katerem živi senator Vidali; požar so le s težavo pogastili, velika je gmočna škoda, gospa Movio pa se mora zaradi opeklin nekaj časa zdraviti v bolnišnici; njen sin, komunist, je edini priča dogodkov v študentskem domu, kjer je prepoznal nekatere fašiste;
- 25. maja — v zgodnjih jutranjih urah neznanec podtakne ogenj na sedež sekcije KPI pri Sv. Ivanu, ki ga požar na pol uniči;
- 30. julija — ponoči se na zidovih komunistične sekcije na Rocolu pojavi napis «salterete in aria», zraven njega pa še kljukasti križi; iste grožnje prejme po telefonu tudi tajnica sekcije;

- 6. oktobra — policija aretirala na avtocesti v bližini Trevisa šest oseb, med katerimi tudi Gilberta Falcionija iz Trsta; eden od treh avtomobilov, s katerimi so se vozili je njegov; v njih odkrijejo šest pištol, en mitraljez berretta, šest ročnih bomb in umetne brke in brade. Falcioni je bil znan kot aktivist FdG - MSI;
- 19. novembra — agenti Digosa aretirajo v Rimu Fabia Valencicha iz Trsta, ker je imel dve ponarejeni osebni izkaznici; teden dni prej ga je tržaško prizivno sodišče opustilo zaradi «pohoda», skupno z osmimi pajdaši, na študentski dom;
- 19. novembra — petnajst aktivistov FdG, ki jih vodi znani Griz napade komunističnega študenta na univerzi;
- 27. decembra — na spomenikih padlim v Zgoniku in Bazovici se pojavijo provokatorski napisi in kljukasti križi; pojavi se tudi sigla «SAH» (kaže da gre za «squade d'azione Hitlera»); v isti noči je poškodovan tudi spomenik padlim v Dolini;

LETO 1981

- 1. februarja — v nedeljskem dopoldnevu je v Rižarni pri Sv. Soboti ukraden Hackenholter, ki je bil odkrit po tridesetih letih

10. 1. 1980: zažigalni atentat na kinodvorano Ritz pred zborovanjem KPI

v okviru preiskave Serbo: v prostoru, kjer je bil shranjen, so neznanci pustili letak, s katerim so si prevzeli odgovornost; o dogodku je zupan Cecovini dal dvoumne izjave;

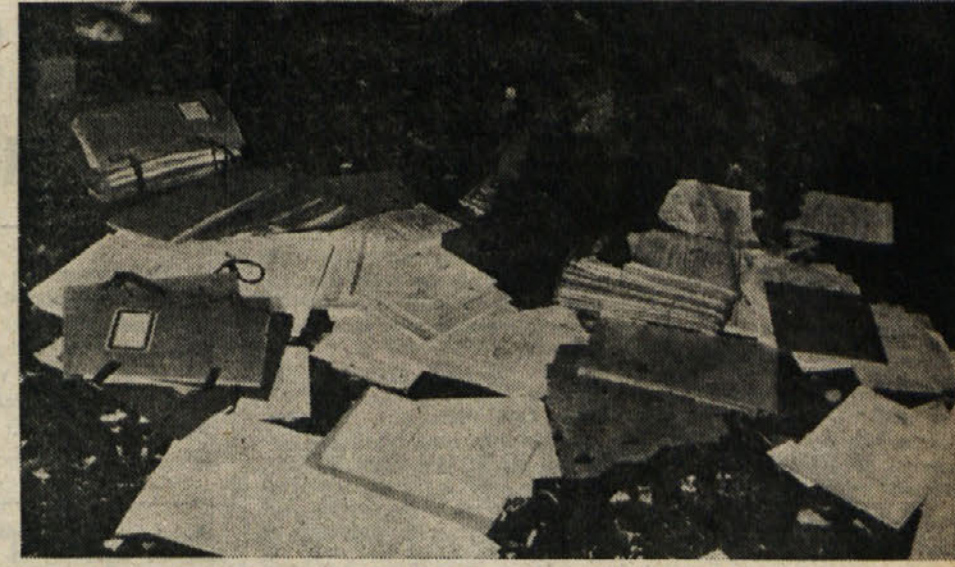
- 16. februarja — požar uniči ponoči (okrog treh) slačilnice nogometnega igrišča v Trebčah;

- 1. marca — v okviru aretacije Francoza Patricka Pimberta, ki je dopotoval iz Libanona, je aretiran tudi Ciro Lai; tudi Lai je bil v Libanonu in se je vrnil januarja meseca; Pimberta imajo za inštruktorja na področju streliva;

- 3. marca — govori se, da iz istih razlogov iščejo tudi njegovega brata Livio Laia, vodjo FdG in protagonista številnih nasilnih dejanj;

- 12. maja — na križišču med Ul. Paduina in Ul. Ginastica skupina skrajnežev zloglasne FdG napade dva karabinjerja v avtomobilu, ki sta prisiljena oddaljiti se, potem ko se je skupina znesla nad njima; pozneje je policija aretirala tri pripadnike FdG in jih identificirala kot odgovorne za napad na karabinjerja;

- 17. maja — v bližini šole Igo Gruden v Nabrežini se pojavijo fašistični protislovenski napisi in kljukasti križi; smo na predvečer

12. 10. 1981: napad na slovensko srednjo šolo Kosovel na Opčinah

referendumu, ko so voliča v šolah;

- 2. julija — po nalogu sodstva iz Bologne so aretirani trije tržaški fašisti zaradi izkrivljene pričevanja v zvezi z njihovim bivanjem v Libanonu na polvojaških taborih falangistov;

- 14. julija — «pohod» po Krasu: s kljukastimi križi so pomazani spomeniki padlim na Proseku, Opčinah, v Bazovici in v Gropadi; fašistični napisi se pojavijo tudi v Nabrežini (verjetno v zvezi z obletnico požiga Narodnega doma);

- 14. avgusta — na spomeniku padlim v Dolini so poškodovane nekatere črke napisa;

- 12. oktobra — vliomljena so vrata tajništva slovenske srednje šole na Opčinah in neznanec zažgejo nekaj registrov in drugih dokumentov;

- 17. oktobra — na predvečer škofovega pastoralnega obiska se po zidovih v Borštu pojavijo kljukasti križi in nacifasistični simboli ter protislovenski napisi;

- 20. novembra — v okviru odkritja skladišč orožja NAR v Rimu je aretiran tudi Paolo Morelli, bivši predsednik zloglasne FdG;

LETO 1982

- 17. aprila — požig vhodnih vrat Centra za spoznavanje slovenskega jezika in kulture;

- 17. aprila — okrog dveh zjutraj so odkriti trije mladinci z avtomobilom, ki skušajo s sprajem nekaj napisati na spomenik padlim na Proseku; eden takoj pobegne peš, druga dva pa z avtomobilom; na osnovi evidenčne tablice jih karabinjerji čez uro zalotijo v Briškah; v njihovem avtomobilu kup letakov o Almirantejevem shodu;

- 21. aprila — v okviru preiskave NAR je pri Trevisu aretiran Livio Lai; malo pozneje pade v roke policije tudi njegov brat Ciro;

- 24. aprila — skupina fašistov napade skupino mladih demokratov, ki je prišla iz gledališča Rossetti; fašiste vodi Piero Menia, tajnik FdG;

- 22. junija — fašisti provokirajo sprevid solidarnosti z Libanonci in Palestinci;

- 28. oktobra — spomenik padlim na Proseku je ponovno oskrbenje s fašističnimi napisi;

LETO 1983

- 8. februarja — molotovka proti vhodnim vratom sedeža Z21 - UDI;
- 19. februarja — spomeniki na Proseku in v Dolini so pomazani s fašističnimi napisi;
- 18. aprila — tržaški fašisti predstavijo brošuro o Francesco Giunti, požigalcu Narodnega doma.

Enoglasna obsodba fašističnih pohodov na naše vasi

Mnenja predstavnikov političnih strank

Izjave pokrajinskega tajnika PSI Segheneja, kandidata za poslansko zbornico KD Colonija in deželnega tajnika SSK Bratuža - Stališa tržaške federacije KPI

V zvezi z dramatičnimi dogodki teh dni smo zbrali tudi nekaj mnenj in stališč političnih predstavnikov.

Naravnost zaprepačeni smo nad tem, kaj vse se dogaja v tej volilni kampanji. Je dejal pokrajinski tajnik PSI Seghene, oziroma kaj vse so organi javne varnosti dopustili, da se dogodi. Še prej smo sredi smo kot stranka in tudi v osebnem imenu in ga opozorili na veliko nevarnost fašističnih provokacij.

Po teh zadnjih dogodkih bomo nedvomno spet posegli pri prefektu, kajti podobni dogodki se lahko še ponovijo. Zahtevali pa bomo, da se natančno razloži in pove, kdo sodeluje v volilni kampanji in kdo organizira tako imenovane volilne manifestacije z namenom, da povzroči nemire. Fašisti so namreč čisto navadni zločinci na prostosti. Gre za tolpo steklih psov, ki ogrožajo mirno sožitje med prebivalci.

Sergio Coloni, kandidat za poslansko zbornico KD, je ožigal ponavljajoče se nasilne napade mislovcv na slovensko manjšino, s katerimi so po tolikih letih ponovno motili volilno kampanjo. Potrebna je splošna obsodba vseh političnih in socialnih sil in kulturnih predstavnikov mesta tako, da se izolira te poskušne povratke preteklosti in da se podpora ustrezne pobude in javnega reda demokratične države.

Deželni tajnik SSK Bratuž je poslal krajšo izjavo, ki se glasi: «Ob zadnjih izjavih fašistične države po slovenskih vaseh na tržaškem Krasu odločno protestira-

Brzjojavka Jelke Gerbec

Senatorka Jelka Gerbec je poslala notranjemu ministru naslednjo brzjojavko:

«Opozarjam vas na ponovno okrnitev spomenikov padlim v odporu v slovenski vasi Nabrežini in na ponovno hudo fašistično provokacijo v Lonjerju (Trst). V slovenski vasi so škvalde fašistov in tepistov napadale z železnimi verigami in drogovci. V Lonjerju sta bila ranjena slovenska ženska in mladenič. Sprejeli so ju v bolnico s prognozo dveh tednov. Druge ranjene, med njimi policijski agent, so odpustili iz bolnice. Nujno je preprečiti fašistične pohode po slovenskih krajih in onemogočiti provokatorske shode MSI. Nujno je zadržati, da se volilna kampanja tako v Trstu kot v Furlaniji - Julijski krajini nadaljuje v vzdušju omikane sožitja, sodelovanja prebivalcev in narodnostne strpnosti. Opozarjam tudi na ponovno fašistično provokacijo v Bazovici (Trst), kjer so med volilnim shodom MSI žalili in napadali pokojnega predsednika tuje države — Tita.

Pred fašistično ofenzivo ni več mogoče dopuščati napadov na demokratične ustanove in na slovenske vasi. Nujno je takoj preprečiti fašistične akcije in atentate z ojačenjem policijskih enot. Nujno je resno zavzeti se, da se z učinkovitejšim posegom policije prenehajo škvaldistični napadi. Napočam vas, da nastopite z vsem svojim vplivom.»

mo in zahtevamo od organov javne varnosti, da dejansko nastopijo in zavarujejo naše ljudi pred nevarnimi akcijami MSI.

Deželno tajništvo SSK bo naredilo vse ustrezne korake v državnem in deželnem merilu, da se preneha s podobnimi manifestacijami skrajne desnice.»

Vodstvo tržaške komunistične federacije se je včeraj sestalo na izredni seji in izreklo mnenje, da je treba fašistične provokacije ukiniti v širši meri, ki ni napačen samo v kaljenju mirnega sožitja med Slovenci in Italijani, ampak v ustvarjanju razlogov za kaljenje prijateljskih odnosov in sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo.

Taj strategiji se mora zoperstaviti vsak demokrat, predvsem pa politične sile — ugotavlja KPI — v prvi vrsti pa je naloga države in njenih organizmov, ki so dolžni za javni red, ukrepati tak, da bo ustava spoštovana; naloga teh organov je tudi preventivno ukrepati, da bi se podobni dogodki ne ponovili. KPI bo zato sprejela pobude na najvišjih ravneh.

Miljski občinski odbor obsoja

Včeraj popoldne se je na izredni seji sestel miljski občinski

RAZGOVOR Z LJUDMI NA PRAZNIKI V NABREŽINI IN V PRAPROTU

Škvadristični izpadi fašistov uperjeni proti vsej slovenski zamejski skupnosti

«Mislim, da je vsak zavedni zamejski Slovenec ogorčen in užaljen, ko bere o takih dogodkih, kot so tisti, ki so se pripetili v Nabrežini in v Lonjerju. Ni važno ali živi v Trstu, Gorici ali Vidmu, čuti se prizadetega, ker je vsako tako dejanje uperjeno proti celotni naši skupnosti. Še zlasti pa v vsakem izmed nas zavre, ko vidi, da proti provokatorjem policijski organi ne nastopajo z zadostno ostrino. Jožko Kukovac, predsednik beneškega planinskega društva nima dvomov: škvaldistični napad v Lonjerju, za katerega je zvedel iz Primorskega dnevnika, ga je globoko prizadel.

Najin pogovor je v kričečem nasprotju s sporočili, ki prihajajo iz zvočnikov prireditelnevega prostora v Nabrežini, kjer so se zbrali na tradicionalnem srečanju planinskega društva Furlanije - Julijske krajine, Koroške in Slovenije. Iz zvočnikov prihajajo besede, gesla in spo-

ročila, ki govorijo o prijateljstvu, o ljubezni do narave, o posebnem tovarištvu, ki se ustvarja med vsemi, ki hodijo v hribe in iščejo v naravi telesne in psihološke sprostitve. Na ta sporočila, ki prihajajo iz srca, ki niso formalizem, odet v lepe, uglasene, zato pa puhle besede, pa lega mrka senca dejanske stvarnosti, dogodkov zadnjih dveh tednov na Tržaškem, izvalnih in pretepaških škvaldističnih pohodov, ki so tudi v Nabrežini v noči od petka na soboto pustili za seboj svoje mazaške sledove na spomeniku padlim in na spomeniku Igu Grudnu.

Za zamejske Slovence so taki pohodi tragična izkušnja vseh po vojnih let, za goste iz Slovenije, zlasti za mlajše, eden prvih kontaktov s to stvarnostjo. Kljub temu pa težave in občutke, ki prevajajo nagovor nabrežinskega župana Škrka jih prevzamejo, buren aplavz pozdravi njegov nagovor, iz marsikaterega grla spontano privre klic «Smrt fašizmu».

«Razočaran sem, ker se stvari ne rešujejo,» pravi planinec iz Kopra in pripominja: «Zdi se mi prav, da je včeraj naša televizija dala tak poudarek dogodkom. Prav je tudi, da je naša slovenska javnost s temi stvarmi seznanjena. Mislim pa vsekakor, da se fašistična ladja potaplja in da ne more ogroziti trdnosti demokratičnih sil.»

Ogorčenje, užaljenost in jeza nad nedopustnim ravnanjem policijskih organov, vejejo iz odgovorov vseh tistih, ki jih vprašujemo za vtise ob prebiranju poročil Primorskega dnevnika o lonjerskih in bazovskih dogodkih. Vendar v prijetni družbi, ob kozarcu vina, ob besedah prijateljskega in sožitja, ob pesmi, ki se širi iz zvočnikov, ob pogovorih o jutranjem pohodu po obronkih Krasa, fašistični izpadi ponej v ozadje, ne polarizirajo pogovorov ob mizah in v gručah, ki stojijo tu pa tam po vsem prireditelnevega prostora.

Ta vtis potrjuje tudi kratek obisk na šagri v Praprotu. Kronisti je skorajda žal motiti spokojnost prijetnega nedeljskega popoldneva v borovem gozdičku ali pa pretrgati pozornost ljudi, ki so se zbrali ob travniku, da bi sledili tekmovalcu koscev. «Brali smo v dnevniku, kaj se je zgodilo — prvi starejša ženska, ki sem jo zmotil, med kramljanjem s prijatelji — in prepričana sem, da je fašiste trdno popolnoma osamili. Morda dajemo tem izgredom preveliko važnost, namenjam jim preveč pozornosti, morda bi bilo bolje, da bi jih povsem ignorirali. Najbolje se mi zdi, da je naredil bazovski župnik, ko je ukazal biti plat zvona.»

«Bil sem dve leti v partizanih in si mislim svoje — odgovarja na vprašanje o vtisih možakar, ki ga

ustavim ob vходу — zdi se mi pa vsekakor, da je velika sramota, da toliko let po vojni spet fašisti lahko še rovarijo.»

«Preden sem prišla sem — me ogovori znanca — sem bila za tre-nutek na shodu v Bazovici. Ko sem davi brala v dnevniku o Lonjerju, sem pomislila na to, kaj so pretrpeli pred in med vojno aktivisti, pomislila sem s kakšnimi občutki gledajo na današnjo stvarnost. Vprašala sem, kam vse to vodi.»

Odgovori se vrstijo, zvešček se polni z zapiski. Ton in vsebina vseh zbranih vtisov so podobni, odražajo ogorčenje in jezo, zaskrbljenost in odločnost.

A tudi v tem primeru se razgovori, ki jim tu pa tam radovedno prisluhnem ne osredotočajo na Lonjer, kramljanje vselej ubere drugačne smeri. In morda je prav tako, kakaj bi fašisti skali prijetno in spokojno vzdušje šagre...

MISLI VIDNIH PREDSTAVNIKOV ITALIJANSKEGA ŽIVLJENJA

«Odstraniti klice smrti»

Divjanje fašističnih škvaldistov po naših kraških vaseh ni globoko odjeknilo samo med Slovenci temveč med vsemi Italijani, ki se zavajajo nevarnosti in dramatičnosti sedanjih dogajanj. Po telefonu smo posneli predvsem take predstavnik italijanskega vsehkega in kulturnega življenja našega mesta, katerih besede imajo določen vpliv med večinskim narodom, saj bi morale biti odraz njegovih najboljših in najbolj zdravih sil.

Tržaški škof msgr. Bellomi nam je najprej prikazal svoje nasprotovanje vsaki obliki nasilja kot o-draz svojega dušpastirskega poslanstva. «Evangelijsko tako dosledno nasprotje nasilju, je tako prežet z ljubeznijo, mirom, solidarnostjo in bratstvom, da so taki izpadi v kričečem nasprotju s Kristusovimi besedami.» «Po svoji naravi, je poudaril tržaški škof, nasprotje vseh oblik nasilja, vsaki o-strejši manifestaciji razvijanju, sporom... če pa se to izrodi v fizično obračunavanje, moramo se bolj strmiti naše sile.» «Vsi ljudje dobre volje, v bistvu vse moralno zdrave sile naše družbe se morajo združiti zaradi teh patoloških dogodkov in družbenem telesu. To so klice smrti, ki jih je treba odstraniti iz zdrave, a telesa. Po mojem je treba ustvariti pravcato protitelesa, ki naj sprožijo obrambno reakcijo, da bo imunološki sistem zavrgel nevarne klice.» Škof Bellomi je še izrazil bodrilne besede za te težke trenutke, ki jih preživljajo Slovenci in z njimi

vse moralno zdrave sile našega mesta.

Podobne besede je izrekel tudi tržaški rabin Elia Richetti, ki je prav tako poudaril, da je proti vsakemu nasilju v političnem boju. Predstavnik tržaške židovske skupnosti pa je ob tem razvil misel o nenasilnem odgovoru na žalitve in nasilje. Ugotavljal pa je, da obstajajo sličnosti z dvajsetimi leti, da je to tragična stvarnost našega mesta in da se je vse premalo storilo, da ne bi ponovno prihajalo do takih dejanj.

Ko smo po telefonu iskali profesorja Pesanteja, nam je najprej odgovoril njegov sin Guido, ki ni skril vznejemirjenosti in čustev ob tem «bednem atentatu na mirni pot tok volilne kampanje». «Pretrpeli so me te sistematične provokacije, ki skrivajo za sabo popolno politično praznino, popolno moralno praznino. «Ne verjamem, da imajo v teh trenutkih kak pomen racionalna razmišljanja, ker je nemogoče logično sklepati ob takih dogodkih, ki so le živalski.»

Bolj umirjen, a zato nič manj odločen ni bil odgovor profesorja Livia Pesanteja, ki je kot član PSI, predvsem pa socialistične levice, skrajno negativno ocenil sedanja dogajanja. Obenem nam je svetoval, naj spotopamo pulz človeka z ulice. Sam pa je povedal, da je že zabeležil iz pogovorov v kavarnah, avtobusih in na cesti, da se tržaško javno mnenje pozitivno odziva na sedanje dogodke, da se zaveda pomena vračanja v tisto preteklost, na katero pa ne smemo pozabiti, ker moramo iz nje sprejeti opomin, da se ne sme kaj takega povrniti. «Že samo dejstvo, da se morajo zateči v obnovo scenarija iz najbolj tragičnega fašističnega škvaldizma, dokazuje popolno bedo mislovske politike.» Pesante je tudi izrazil upanje, da je sedanje obujanje najbolj tragičnih dogodkov in metod fašizma le rezultat kulturne revščine mislovske volilne kampanje. Spregovoril je tudi o knjižici, ki navaja podvige poizgalca Narodnega doma Giunte. Ob tem je poudaril, kako se mu kot odgovornemu jetiču lasje. Za konec je zadel, da bi fašistično divjanje doseglo obraten učinek, kot si ga želijo fašisti v našem mestu. V mestu, ki se po njegovem mnenju še vedno prepušča nostalgичnemu obujanju nekdanjih dni, kar je vsekakor nevarno, kljub temu, da ne mislijo prav na fašizem.

Univerzitetni docent Claudio Magris pa je v svojih vtisih o lonjerskih dogodkih povedal, da MSI izrablja svojo formalno pravico, da govori vseposvods za povzročanje napetosti in nacionalistične sovraštva, ki nam je v preteklosti

povzročil največ zla. «Fašizem in neofašizem lahko živita samo med nacionalističnim sovraštvom.» «Vsaka oseba tudi če ni prav izrazito napredna bo vsekakor jasno obsodila taka dejanja.» Po vsem tem pa je profesor Magris podobno kot rabin Richetti razvil tezo o nenasilju. Izrazil je svoje osebno mnenje, da ne bi smeli dajati prevelikega odmeva fašističnemu dejanju, ker si baje prav to želijo. Ob tem je večkrat poudaril, naj ga ne krivo razumemo, da so to le njegova taktična mnenja, da je na klofuto nemogoče mirno odgovoriti. Dogodki so izredno nevarni in jih ne smemo podcenjevati, vsekakor pa bi po njegovem morali še bolj ojačiti praznino ob mislovih.

Zgodovinar Elio Apih je bil bržkone od vseh v svojem treznem razmišljanju še najbolj zaskrbljen. Razjil je zelo jasna črna nit provokacije, ki se prične z objavo brošure o Giuntini vse do provokacij in sedanjih škvaldističnih izpadov. Cilj pa naj bi bil pogovore volilnega rezultata, kar pa je težko dokazati. Poleg tega pa je za profesorja Apiha popolnoma jasno, da je značilno za desnico iskanje nerodov za vsako ceno. «Prepričan sem, da je neodoljivo potreben poseb obliki in to kar odločen poseg, saj smo v volilni kampanji, ko je tako rutenje prepo-vedano. Ob koncu je Apih poudaril, da bi se moralo vse mesto in ne samo neposredno prizadeti zamisliti ob teh dogodkih.

SESTANEK NA OPCINAH

Odbor sekcije VZPI-ANPI za Općine, Bane in Ferluge se je včeraj sestel na izredni seji in z ogorčenjem obsodil fizične napade na Slovence, skrunitive spomenikov padlim za svobodo, podžiganje mrtnje in sovraštva med Slovenci in Italijani ter netenje sovraštva med Italijo in SFRJ.

V zvezi s temi dogodki vabi odbor predstavnike vseh krajevskih strank, društev in drugih organizacij na javen sestanek, ki bo v Prosvetnem domu na Općinah, danes, 20. junija, ob 19. uri.

SESTANEK NA PROSEKU

Drevi ob 20.30 bo v Soševcih hiši na Proseku sestanek vseh vaških organizacij, kulturnih in športnih društev ter gospodarskih in političnih organizacij, na katerem bodo razpravljali o zadnjih fašističnih provokacijah po slovenskih vaseh. Na sestanek so vabljivi vsi vaščani.

ŠPORTNI KROŽEK KRAS ZGONIK

sporoča, da bo zaradi položaja, ki je nastal po fašističnih izgre- dih in terja največjo budnost in mobilizacijo.

REKREACIJSKI ŠPORTNI TEDEEN

preložen na poznejši čas. Hkrati poziva vse svoje člane, da se udeležijo množičnega sestanka ki bo danes, ob 20.30 na občinskem sedežu v Zgoniku.

Kot listja in trave a ko je že vse mimo

V Lonjerju se je policistov nagnetlo kot listja in trave, a potem ko je bilo že prepozno

Albin Škerk

Kot občinske upravitelje nas zelo zaskrbljuje fašistična izživljanja zadnjih dni po naših vaseh, ki nas preveč spominjajo na dogodke pred šestdesetimi leti, ko je fašizem komaj nastajal. Ogorčeni smo nad fizičnim napadom na lonjerske antifašiste, katerim izrekam vso solidarnost in želim čimprejše okrevanje. Vandalisti napadali so se lotili celo obeležij, ki spominjajo na naše kulturne osebnosti. V Nabrežini so v petek ponoči oskrnili spomenik Iga Grudna in spomenik padlim v NOB. Zaskrbljeni smo predvsem, ker oblasti ne znajo ali nečijo preprečiti podlih fašističnih izjav, ki imajo namen škvaldistično sovražnost med tu živčim prebivalstvom. Kot župan pozivam vse demokratične občane, Slovence in Italijane, naj bodo budni in odločni branitelji dobrega sožitja in vseh demokratičnih pridobitev.

Pavel Colja

V naši občini pripravljamo spomenik vsem žrtvam fašizma, ki ga bomo otvorili letos septembra. Pred dvema tednoma je stekla prva delovna akcija, na kateri je bilo prisotnih nad 50 občanov. To je nezopodoben dokaz, da je antifašistični duh močan in nas združuje. Ničje izmed nas ni pričakoval, da bo lahko sploh kdaj še prišlo do takšnih izbruhov in pretepaških akcij. To je sramotno za našo republiko, vendar nosijo fašisti le del krivde. Kriv je sistem, predvsem italijanska šola, ki je zamočala in ni prikazala mladim nekaterih zgodovinskih resnic. Ti dogodki nas morajo vse Slovence združiti in nas prepričati, da se bomo lahko uspešno zoperstavili samo z enotnim nastopom. Kljub temu, da smo v volilnem vzdušju ne sme nihče tega izkoriščati v svoje strankarske namene.

Župan Švab: odgovorili smo enotno in tako bomo tudi v prihodnje

«Dolinska občina je nekako v središču gnusne kampanje, ki jo je sprožila neofašistična stranka MSI. Proti njej in njenemu županu Edvinu Švabu se najbolj silovito zaganja razvpiti pretepač Grizl s svojimi škvaldisti. Občinski možje in vsi dolinski občani pa so znali doseči na najboljši način odgovoriti na fašistično nasilje, kot je pokazala izredna seja občinske skupščine pred spomenikom padlim. O vseh teh dogodkih zadnjih dni smo se pogovarjali z županom Švabom.

Kako ocenjujete stopnjevanje fašističnih izgrezov, ki so privedli do dramatičnih dogodkov v Lonjerju?

Živimo v državi in družbi, ki doživlja prav ob teh volitvah spopad med naprednimi in konservativnimi silami. Vladajoče sile države in družbe, med katerimi nosi moralno odgovornost v največji meri Krščanska demokracija, dopuščajo zaradi volilnih računov in celo jamčijo skrajni desnici toliko svobode, ki je v nasprotju z duhom naše ustavne protifašistične demokracije.

Napredne sile, stranke, organizacije, nižji organi krajevnih in upravnih oblasti, kot so n. pr. občinski svet, niso doslej uspeli preprečiti in osvestiti širokega javnega mnenja, da gre za resen in zelo nevaren spopad, v katerem so vnaprej izbrane žrtve in heroji. Lonjer, Bazovica, Prosek, Nabrežina to potrjujejo.

Ne gre torej samo za nesposobnost, za pomanjkanje volje, za očitno nasprotovanje priznanju zaščite in enakopravnosti Slovencev s strani odgovornih v krajevnem merilu. Lonjer je zgovorna slika in rezultat dolgoletnega in še posebno sedanjega zadrž-

Josip Guštin

Ob večerjanih nezaljubljenih provokacijah fašistov po slovenskih vaseh, ki so prizadele vse naše občane, izražam svoje globoko prenečenje in ogorčenje. Ponovno se je dokazalo, da to niso zgolj volilni shodi, ampak pohodi za netelje sovraštva in kaljenje mirnega sožitja med tu živčima narodoma. Žal pa večerjane obnašanje organov javne varnosti u-stvarja v vseh nas nezaupanje, iz-česar izhaja, da bomo morali ob morebitnih ponovnih pobedah fašističnih pretepačev sami poskrbeti za lastno varnost. Zato pozivam vse občane in demokratične sile k aktivni budnosti in pripravljenosti.

Prيرهjen, a vendar rimski pozdrav

Divignjena desnica s tremi prsti v zraku. Pozdrav je sicer nekoliko prirejen, vendar ni daleč od zloglasnega Mussolinijevega rimskega pozdrava

Policija in fašisti si stojijo naproti. Skupili pa so jo domačini...

KARIERA FAŠISTIČNEGA PRETEPAČA

Eden najbolj razvpitih pretepačev, tajnik zloglasnega «Fronte della gioventù», sedaj član vodstva in občinski svetovalec MSI. To je v glavnih oblikih kariera fašista Almeriga Grizla, ali «doktorja» Grizla, kot mu pravijo na tržaškem sodišču. Če bi njegov življenjski hoteli ažurirati, bi morali še dodati, da se je zadnje dni izkazal kot strupen kolovodja skrajnodesničarskih izjavev in napadalec Slovencev.

«Doktor» Grizl je slekel črtno iz univerzitetnih let, odložil je železne palice in gorjace. Predal jih je svojim mlečnozobim kameradam. Sam se je odločil za bolj intelektualno orožje, za zvočnik. Kako zvenijo njegove besede, so dobro izkusili lonjerski domačini. Kaj, če beseda ne gre v uho, meni doktor Grizl, saj se jo da vtisniti v oko.